

ТРАКИЙСКИ ФРАГМЕНТИ

1

Кореняк хасковлия съм. Роден съм в малка схлупена къща с обрасъл в буренлива зеленина двор и външна тоалетна. Къщата все още оцелява непокътната сред триетажните жилищни кооперации в квартал „Каменни”. Това е най-старият и най-беден квартал на града, населен с турци, помаци и цигани, в който ние, българите, винаги сме били малцинство. В този смисъл, доколкото Хасково се намира в Тракия, може безусловно да се приеме, че съм тракиец по произход. Често обичам да се шегувам, че съм аристократ от „Каменни”, при все, че произхождам от твърде бедно семейство. Майка ми е обикновена жена със средно образование и работеше като обикновен счетоводител, преди да се пенсионира. Баща ми бе се преселил заради нея чак от Вършец - малко курортно градче в Северозападна България. Той ми беше не само баща, но и приятел и стоеше някак странно и причудливо със слабата си висока фигура на фона на местния пейзаж. Обичаше по свой начин Хасково - града, в който прекара по-голямата част от живота си, както и хората, които го населяваха. Понеже работеше в цигарената фабрика и отговаряше за труда и заплащането на работниците и служителите, често у дома говореше с увлечение за работата си. Когато изрече думата „хората”, тя звучеше особено в устата му, почти идолопоклонически. Иначе обичаше да се шегува добродушно с хасковлии заради диалекта им, мириса им на чернозем и добротата им. Понеже така и не си купихме кола и трябваше постоянно да ползваме обществен транспорт, твърдеше, че Хасково е разположено на много лошо място - далече от София, далече от морето, далече и от собствената си гара. За самия мен в детството ми градът, квартал „Каменни” и малката къща със

зелен двор, в които израснах, бяха целият ми свят, в който се чувствах уютно и защитен. Тракия бе в мен като късче провинциалност, което ме кара да се чувствам голям и значим.

Мина време обаче. Пораснах. Стана така, че по някакъв начин Хасково и хората, които го населяваха, вече не бяха просто родното ми място, не бяха само мои съграждани, а станаха моята болка, моят път и моята религия. Започнах да разбирам какво е усещал баща ми у себе си, когато е произнасял думата „хора”. Самият аз ги заобичах по неговия начин - с достойнствата им, слабостите им и странностите им. Между-временно доста неща се промениха коренно. България стана част от Европа, отвори границите си. Новите мащаби ме накараха „да прогледна” и установих, че Тракия вече не бе едно малко зрънце от детството ми, а част от три държави. Родният ми град се оказа на стратегическо място, където се пресичаха пътят Лондон-Калкута и европейският коридор от юг на север. Хасково вече бе не далече от всичко, а еднакво близо до София и Истанбул, до Черно и Бяло море, още повече, че вече не ми се налагаше да ползвам обществен транспорт. Закалката ми от общуването с разнородните етноси, населяващи кв. „Каменни”, ми даде необходимата широта на възгледите, за да се срещам с хората от цяла Тракия, независимо какви са по националност и независимо дали живеят в България, Гърция, или Турция. Едни и същи неща ни събираха и ни делеяха. Всички ние бяхме аристократи от една и съща едновременно богата и преживяла много страдания територия. Сега, когато се връщам назад и си спомням местата, които съм посетил и хората, които съм срещнал на тази територия, ме карат да се чувствам все още жив и нужен.

2

През 2004 г. в Орестиада се събрахме номархът на Александруполис Никос Замбунидис, валията на Одрин Мироглу и моя милост в качеството ми на областен управител на Хасково. Всеки един от нас водеше екипи от експерти, за да направим неправителствено сдружение между трите обла-

сти. Идеята бе то да се финансира от Европейския съюз и да има за цел да предотвратява наводненията от водите на реките Марица, Тунджа и Арда, както и да предприема мерки за борба с комарите, които са голяма напасть за южните ни съседи. Тогава единствено Гърция бе член на ЕС, ние бяхме само кандидати, а турците правеха първите си стъпки, за да участват в инициативи с европейски пари. Гърците използваха предимството си и в тези трансгранични проекти вземаха лъвския пай, докато за българското участие оставаха мизерни дивиденди. И в този случай със сформиранието на новото дружество гърците подходиха по обичайния си начин и искаха да ползват цялото финансиране, докато за българската и турската страна щяха да бъдат подхвърлени остатъци от богатата европейска трапеза. По време на срещата аз се обърнах към Замбунидис и му казах, че този път ще подходим по различен начин. Ще основем неправителствена организация със седалище в град Орестиада, тя ще бъде изцяло европейска, доколкото е на територията на държава – членка на ЕС, но по силата на устава европейските пари, с които ще се финансира, ще се разделят на три равни части между трите страни. Замбунидис веднага остро реагира и заяви, че това не може да стане. Делът на Гърция трябвало да бъде по-голям, заради членството ѝ в ЕС.

- Добре, Никос - обърнах се аз фамилиарно към гръцкия си колега - щом не си съгласен, трябва да преминем към план Б.

- Какъв е план Б? - изненада се Замбунидис

- Ами план Б е да убедиш Арда, Тунджа и Марица да потекат обратно в коритата си и да наводняват не гръцките брегове, а българските.

Мироглу се засмя на глас, а Замбунидис видимо се начумери. Няколко часа по-късно на дадения от него обяд той ми стисна ръката и каза, че приема идеята ми за равно участие на трите страни в новото формиране. После в препълнения кинозалон в Орестиада гръцкият номарх обяви на събралото

се гражданство какъв проект възнамеряваме да осъществим и публично ми благодари като на стар приятел. Ние станахме да си вървим и гърците ни аплодираха. Делян Добрев, който после щеше да стане министър, но в този момент бе директор на дирекция при мен, ми каза изненадано:

- Шефе, ние ги надхитрихме, а те ни ръкопляскат!

- Така е, Деляне - отвърнах му - за сметка на това в България никой няма да ни признае постигнатото.

3

Искреното ни приятелство с валията на Одрин Мироглу се крепеше не само на общото ни взаимодействие в този случай. Той бе по-възрастен от мен. Политик от кариерата, а не самодеец като мен, дошъл внезапно и за малко от адвокатското поприще. Въпреки това ни изпълваше взаимно уважение един към друг. При всяка среща с него водехме душевни разговори за нещата, които сближават хората на двете ни страни. Едни и същи нрави, една и съща житейска философия, диктувана от духа на Ориента, почти един и същ жизнен стандарт, дори една и съща кулинария. Двамата често устновявахме с неудоволствие, че и корупцията на собствените ни министри и управленци е една и съща. Споделяхме си и нещата, които ни разделят - комплексите ни, фобиите ни и предубежденията ни. Когато вече не бях областен управител, Мироглу често ме канеше просто да обядваме в Одрин в ресторанта на брега на Марица, пращаше ескорт да ме поеме още от границата и слизаше не по протокол чак пред валийството, за да ме посрещне и прегърне. При една такава среща се разходихме с него из двора на прочутата джамия в Одрин, направена от архитекта Синан, за когото се твърди, че има български корени. Изведнъж отнякъде се стрелна една котка в графични бели и черни цветове, напомняща на собствената ми котка, която ме очакваше у дома. Обърнах се към валията и го попитах как смята, дали тази котка е мюсюлманка, или християнка. После двамата тъжно поклатихме глави и се замислихме защо хората се считат за венеца на мирозданието,

щом не могат да не се делят помежду си на разни измислени признаци - било религиозни, било национални - нещо, на което котките очевидно са способни.

4

Ще ми се да спомена един човек, който е достоен син на Тракия и по едно щастливо стечение на обстоятелствата е и мой приятел. Ивайло Балабанов. Познаваме се с него още от средата на осемдесетте. Спомням си как по време на една новогодишна ваканция - Коледа все още не бе официален празник - аз си бях дошъл от София, където следвах. Не помня дали си уговорихме среща с Ивайло, или случайно се намерихме на една от кривите хасковски улички в центъра на града. Така или иначе времето бе сухо и студено и решихме да се стоплим с по един коняк някъде. Докато обикаляхме, безуспешно търсейки свободна маса, на пешеходния пасаж видяхме в гръб пред нас да се движи лелка на средна възраст нарамила пазарски мрежи, пълни със зеле и праз. Ивайло се спря, спря и мен и ми довери:

- Виждаш ли този задник? Ако знаеш как ме изкушава.

- Ти не си добре - отвърнах му - това дори не ми звучи перверзно.

- Не бе, Жоро - каза ми поетът - изкушава ме да го сритам.

Накрая влязохме в бившата профсъюзна сладкарница, сега там се намира касовият салон на данъчното управление. Видяхме една празна маса с два стола и върху нея табелка „Резерве”. Ивайло отиде до сервитьорката - младо момиче, каза ѝ нещо и тя махна табелката и взе поръчката с коняците. Попитах го:

- Ивайло, как убеди това момиче да ни даде масата, тя бе запазена за някого другого.

- О - каза приятелят ми - просто ѝ обясних, че съм заедно с другаря Зарчев и трябва да ни настани.

- Не знаех, че съм толкова известен - учудено повдигнах вежди аз.

- Там е работата, че въобще не си известен на момичето

и затова тя реши, че си някой големец - после ме погледна, прочете разочарованието в погледа ми и ми каза - Нищо де, няма грешка. Момичето просто ти даде масата в аванс, един ден ще станеш известен.

Мина време и наистина станах достатъчно популярен. Дори ми се случи да вляза случайно в ресторант. И... deja vu. Имаше само една свободна маса, пак с табелка „Резерве”. Попитах за кого е запазена масата и салонният управител угоднически ми каза:

- За Вас, господин Зарчев!

Да, Ивайло излезе прав. Много неща се състояха, макар че, за да се случат, междувременно остарях. Все пак, надявам се, че още съм достатъчно млад, за да се изкушавам, когато видя задници, устремени към своето дребно еснафско самодоволство, да искам да ги сритам.

5

По произход не съм потомък на онези страдалци от Беломорска Тракия с изнурени от ходене нозе, с изтерзани от болка сърца и с изтръгнати от взирание очи. Никой не може да си уреди произхода, но може да бъде какъвто реши като начин на мислене. За мен тракийците от Беломорска Тракия бяха нещо далечно, с неясно минало и неизвестни цели. До голяма степен се докоснах до тези хора, когато станах областен управител на Хасково. Водех тежки и неравни битки за добри и справедливи каузи. Да не се застроява реката, да не се убива бароковата самоличност на чаршията, да не се обезличават двата легендарни парка Ямача и Кенана. Не знам доколко успях. Някои от нещата, които не постигнах, са очевидни, а онова, което все пак успях да спася и съхраня, сигурно е незабележимо и незначително на фона на останалото. Не за това става дума. Понякога ми бе много тежко. Не защото не можеш да спреш хората с парите в желанието им да съсипят града в името на собственото си благополучие. Не защото те тормозят клеветите на хората, които, вместо да са журналисти, общественици и интелигенция, са жалък слугинаж на

полудели от преяждане с власт велможи. Не за това! Такива хора винаги ще има, но те са подробност без значение. Било ми е тежко, защото не винаги откривах другите хора. Тези, с които и заради които да спасявам добрите неща. Спомням си точно един такъв момент, когато водех поредната си трудна битка с предизвестен неуспех. Не стигат всичките ми тревоги и проблеми, ами отнякъде се появи Димитър Шалапатов. Тогава той бе общински съветник в Хасково и председател на тракийската организация. Появи се и започна да ме убеждава да отида след няколко дни на тържеството на граничния пункт край Свиленград с Гърция за преименуването на този пункт от Ново село в Капитан Петко войвода. Знаех за тържеството, по служебна необходимост бях подписал съответните документи за това преименуване и обещах да отида. Още няколко пъти Шалапатов до уречената дата ми звънеше по телефона и аз със зле прикрита досада обещавах да отида на тържеството. И отидох наистина. Качиха ме на импровизираната трибуна. Там бяха и министърът на вътрешните работи Петканов, кметът на Свиленград. Приключиха тържествените приветствия и накрая Костадин Карамитрев започна да обявява награждаването със златния медал „Капитан Петко войвода“. До този момент с този медал бе награден само президентът Георги Първанов. След имената на министъра и кмета на града обявиха моето име. Изненадах се. Бях много развълнуван. Погледнах с признателност към Шалапатов, а той ми се усмихваше, сякаш искаше да ми каже: „Разбра ли защо бях толкова настоятелен?“ Надявам се, че никой не забеляза, че се просълзах. Не заради медала, а защото разбрах каква е причината да ми се връчи. Причината не бе длъжността ми, нито формалната заслуга по придвижването на документите по преименуването на пункта. Просто тракийците ми казваха, че ме подкрепят, че забелязват усилията ми, все едно колко са успешни, и че ме признават за един от тях. Може би не по произход, но все пак по начин на мислене.

Колко много още неща мога да напиша за Тракия! А колко повече не мога да изразя! Какво е за мен Тракия? Частица от детството. Пътища, които опират в хоризонта. Щъркели, извисяващи се като еърбъси над житата. Дини, които се пръскат от светлина и сладост. Майски нощи, огласени от щурци. Пъртини в дълбоките преспи. Всичко това, но най-вече хората... Хората, ама с онази нотка, която влагаше баща ми, когато изричаше тази дума. Хора, миришещи на чернозем и пшеничен хляб и говорещи на мекия си диалект, както са меки сърцата им. Хора като Замбунидис, като Мироглу, като Ивайло, като Митко Шалапатов... Хора, толкова различни и толкова едни и същи, готови да те приютят, нахранят и изслушат. Хора, независимо какъв език говорят, събрани от различни религии, националности и етноси, все едно се намираш по макадамените някогашни улици на квартал „Каменни”, където още устоява на напора на времето и на грозната урбанизация родната ми къща с буренясал двор и външна тоалетна. Да, това са хората на Тракия - една земя колкото малка, толкова и велика. Колкото млада, толкова и древна. Колкото опожарявана, толкова и възкръсваща от пепелта. Колкото поробвана, толкова и свободна по дух. Колкото географски незначителна, толкова и могъща с чедата си - тези, които са стъпвали някога по нея, и онези, които ще дойдат след нас.

Обиколих много страни, видях много хора и много свят. Останах верен на родните си места и винаги съм се завръщал в тях - не за друго, ами просто няма къде да се дяна. Като един малък Одисей, който се завръща при вярната си Пенелопа в родната Итака.

С тази разлика, че в случая не е Итака, а Тракия.